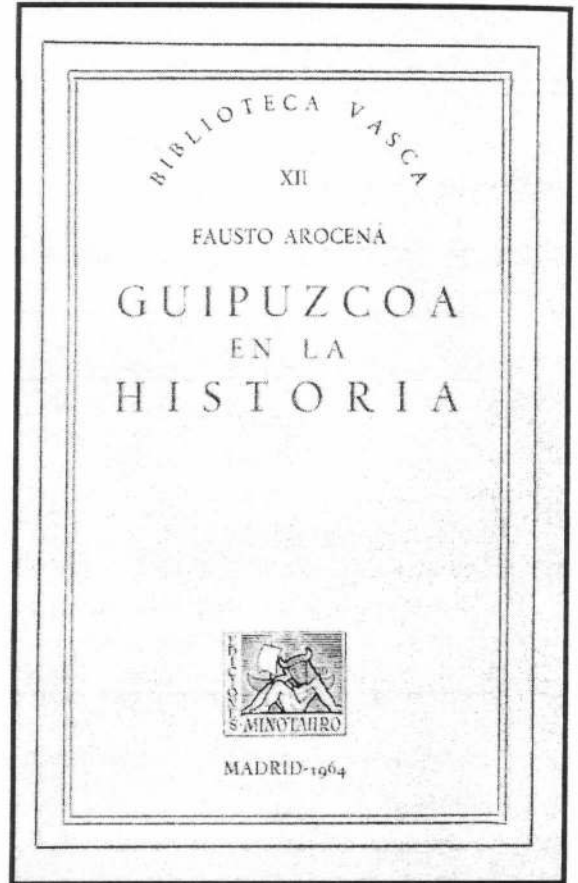

HISTORIAGILEAK HISTORIA EZAGUTU BEHARRA

Historia gaia erraz nahasten da alde guzietatik begiratu ezik. Uste hortaz ahalegindu nintzen Hondarribiko elizaren historiagintzan, alde batetik ez ezik beste zenbait alderdiren lekukotasunak ere ikusiz, horrela osatu bai nuen *Sta. María de la Asunción de Hondarribia. Historia, arquitectura y arte* (1998) liburuan historiari zegokiona.

Hor oinarriturik, ez nuke esan beharrik Hondarribia eta bere inguruak Nafarroa erresumakoak zirela 1200. urtean Gaztelako errege Alfonso VIII.ak erresuma hari itsasorako irteera kendu arte. Ikus besterik ez dugu Fausto Arocenaren *Guipúzcoa en la Historia* (1964) liburuko VIII. kapitulua.

Bestalde, uste dut nahiko argi utzi nuela *Hondarribia* aldizkari honen 74. zenbakiko 18. orrialdean: «Gaztelako erregeen menperatze hura eta XVI. mendeko gudua» zeritzan artikulua hartan. Horrez gainera, egiazko historiagileentzat esan beharrik ez nuke A. Campión-en *Navarra en su vida histórica* (1929) eta J. Yanguas y Miranda-ren *Historia de la conquista del reino de Navarra por el Duque de Alba* (1843) ezagutu beharrezkoak direla gai hauetaz zerbait jakin

Hondarribiko lurak Nafarroako Erresumarenak zirela argi esaten da liburu honen VIII. kapituluan.

KUTTUNA

SALON DE ESTETICA
HONDARRIBIA

ANE IRIDOY - SILVIA ORNOZ
C/ Zuloaga 6 - 1º Dcha
Pida hora en el Telef. 64 57 29

ENDANEA

LORE ETA LANDARE
MINTEGIA

ENDANEA Baserria - Tel. 943 64 17 10 - 20280 HONDARRIBIA

nahi duenarentzat. Horietan lekukotasun zehatzez irakur ditzakegu zein sartu zen indarrez, su eta gar, hainbat herritan heriotzak eginaz.

Nork politizatu du gure hizkuntza? Hori galde nezaioke Carlos Rilova Jericó historiagileari, Hondarribiko historiaz gatazkak jarri dituelako. «Luis de Urantz Kultur Taldea-k argitaratzen duen *Boletín de Estudios del Bidasoa*-ren 17. zenbakiko «Del euskera y sus usos en la Edad Moderna» lanaren hasieran, 63. orrialdean, agertzen duenagatik. Hor dakarrenez, Euskal Herriko abertzaleak omen politizatzeko horren errudun.

Gainera, une hori adieraztean, *Euskararen ostarteak* (1998) deritzan nire liburua ere aipatzen du. Baina ezer ulertu ote du? Edonork ikus dezala nire liburu horren 102. orrialdean nioen honako hau: «Zehazki, *Real Cédula de 23 de junio de 1768*, Carlos III.ak aginduaren arabera, lehenengo eta bigarren mailako irakaskintzak (enseñanza primaria y secundaria) Estatuko eskola guztietan egin zitzatela «únicamente en lengua castellana». Baina lehenago ere, maisu-maestreri isilpean, era horretako aginduak emanak zituzten Espainiako erregeek, gaztelarari bakarrik bidea emanaz. Adibidez, begira 1717an Felipe V.aren agindua Soldevilaren *Historia de España*-ren bosgarren tomoak 333. orrialdean dakarrena». C. Rilova Jericó-k, horrez gainera. 87. orrialdean, dio gure hizkuntzaren aintzinasuna «vasco-

iberismo» mito hartan oinarriturikoa dela. Baina, uste hori ez ote zen sortu aspaldiko gaztelar ikertzaileengandik? Iturriak behar bezala erabili izan balitu jakingo zuen, bai horixe, Antonio Gómez Moreno ikertzaile bikainak egoki eman zuela horren berri: baina, Gómez Moreno, Antonio Tovar eta Koldo Mitxelenaekin mintzatua zen euskararekikoan. Gainera, ikus Mitxelenaen «Comentarios en torno a la lengua ibérica» deritzan lana *Zephyrus* aldizkariaren XII. aleko 5-23. orrialdeetan (Salamanca, 1961). Eta gure hizkuntzalari handia zen hontaz beste zenbait agiri *Textos arcáicos vascos* (Madrid, 1964) liburuan agertu zuenetakoa.

Lekukoak jartzean, gai bakoitzean horietaz ongi jakiteaz beraien nortasuna irabazi dutenak izan behar dira. Harrigarria baderitzagu ere, «Marte Cristianísimo» Guerra y paz en la frontera del Bidasoa (1661-1714)», «Luis de Urantz» Kultur Taldearen *Aldizkaria*» (Irailaren 1999koan) berriz ere, gatazka sortuz, sarrerakoan (ikus 20. or) antzerako eritzi berdintsuetan oinarritzen da.

Erdi Aro garaian Nafarroa eta Gaztelania erresumen artean piztu ziren guduak Bizkaiko jauna noraezean jarriz eta, nolabait baketzeko, elkarren arteko mugak jarri zituzten. Baina gogoan izan Aragoi eta Gaztelako Erregetza biok, edonork dakienez, XI. mende hasieran, Nafarroako Santxo III. Handia zeritzanak sortu

Txingudi
AUTOESKOLA

Matxin de Arzu, 10 bajo
Tel.: 943 64 56 01
20280 HONDARRIBIA

KAFETEGIA

Kai-Alde

GOZOTEGIA

San Pedro, 10
Tel.: 943 64 10 47
20280 HONDARRIBIA

ILEAPAINDEGI
MIXTOA
ESTETIKA

A. Guexala

SOKOA Merkataldegia
Tel.: 943 64 44 07
20280 HONDARRIBIA

zituela arabeari kendu zizkien lurraldeetan eta bere semeen artean zatitu zituela: Gaztelako erregetza sortuz Fernando I. arekin eta Aragoikoa Ramiro I. arekin. Nork uste izango zuen horien ondokoek izango zirenik Nafarroako erregetza hondatuko zutenak? Egia esan, feudal garaiko eredu haiek ez zuten zaintzen etikarik eta jatorriz senideak izanarren, ezin elkarri amor eman eta, nor gehiagoka, guduz baliatzen ziren.

Ez ahaztu, Nafarroako errege García Sánchez V., «Naxerakoak», 1051ean eman zuela Bizkai aldeko monastegieri Privilegio berezia. Eta Santxo VI. Errege «Jakitun» harek Durangoko nekazarieri foruak. Hala ere, aldi hartan bi erregetzak bakeak egin ezinik zebiltzan.

Horrek eraman zituen XII. mendearen azkenaldera, bakebiderako mugatzat marka jarritz erabakiak hartzea, elkarren artean hitzarmen bat onartzuz, 1179garren urtean: karolingioen erara jarri zuten muga «inter Bizcahiam et Ipucum». Hau zen marka, Itziartik Durangoraino eta Araba barnera arte. Tarte muga horregatik datorkigu Debarruaren barrenaldea eta Artibai herriek osatzen zuten Markina: Elgoibar (Mendaro edo Astigarribiara arte), Eibar, Plaentzia (Soraluze-Erlaibia), Xemein (oraingo Markina) eta Etxebarria.

Hala ere Gaztelako errege Alfonso VIII.a ausartu zen 1200. urtean ekintzak aurrerago eramatera eta Araba eta Gipuzkoa bereganatzeaz marka

hortaz jabetu zen, Debarrua Gipuzkoako probintzi honi itsatsiz. Handik hamalau urte geroago Durangaldea Bizkaiko jaunari eman zion, nolabaiteko adiskidetasuna sortarazi nahirik. Eta zehaztasun handirik ez izanarren, uste dut, Artibai aldea ere orduan pasatu zuela Bizkaira.

Abertzaletasunak berez ez du eramaten herri bat bere burujabetzaren alde inperialista erako beste aberri batek hortara bultzatuz behartzen ez badu.

Hala ere, esan beharra dut, Gaztelaniako lehen errege haiek gure probintzietan Batzar Nagusiak aspalditik zituzten foruak errespetatuz, elkarren artean aski ongi konpondu zirela. Baita ere 1812. urtean Cadizko Konstituzioa onartzean partaide izan zirela. Baina, esan beharra dut, 1820. urtetik, hiru urtez, liberalak nagusituz eta Frantziako politikaren arauak jarritz Batzar Nagusiak kentzen hastetik hasi zirela elkarren arteko iskanbilak.

Baina, ordurako ohartua zen M. Larramendi, gure Argien-aldiko edo Ilustrazioaren sarrera ekarri zuen gizon argi bezain zorrotza. Hortaz irakurgarria da J. Ig. Tellechea Idígoras-ek bere sarreraz, oharrez eta atzizkiz argitaratu zuen Larramendiren *Sobre los Fueros de Guipúzcoa* (1983) liburua. Eta argitaratzaileak bere sarrerakoaren XLIV-XLV orrialdeetan dioena kontutan hartzekoa da. Larramendi ber-berak zioen, 275. orrialdean agertzen denez: «Errege-

GOIKOETXEA
JANARIDENDA
ETXERAKO ZERBITZUA

San Pedro, 51
 Tel. 64 10 29 HONDARRIBIA

ONDERTZ EDERA

Santiago Kalea, 9
 Tel.: 943 02 56
 20280 HONDARRIBIA

XARMANTA
BOUTIQUE

40-tik 60 bitarteko
 neurri arropak

San Pedro kalea, 69
 Tel.: 943 64 56 13
 HONDARRIBIA

kontseju nagusiaren buruak agin dezan, ta hau ere debeka-dezan, Hiriak elkarganatzea ta behar zan bezala biltzea, ahalik balu ta iñoiz izandu baleu bezala, Fuero gureak ematen digun eskua kentzeko eta ixiltzeko bidea? Baña zergatik horrela dabilzan, berak dakite; baita beste guztiok ere badakigu! Halabaiñan agerian zebiltzan. Eztali behar, ez behar; eztali nahi, ezkuta ezin zitekeena ta Gipuzkoari zekarrena bidegaberik latzena ta miñena». Horrez gainera, 276. orr. Berriz: «Badakite bada horrelako aginteak eskatzea, ta erakartea, dala goitikan behera gure fueroa haustea: eta eztirala egin beharrak, baizik hutsutsik obeditu beharrak. Badakite, ez gobernariak ezen ez eta harekin batean bere bilguma osoak ere, ezin kenduko digula fueroak ematen digun eskua, libertadea ta bidea».

Irakurgarria, baita ere, liburu hortaz J. Antonio Ayestarán Lekuonak dioena. Irakurri besterik ez dugu 1984an Eusko Ikaskuntzaren *RIEV* aldizkarian XXIX. zenbakiko 107-113. orrialdeetan idatzi zuena.

Bidasoaren bi alderdietako euskaldunok elkarrengandik zatituago utzi gaitu Gaztelako erregea Irun eta Hondarribiaz jabetu zenetik.

Eta hizkuntzarekikoan zer esan? Gure euskara hor zen oraingo talde politiko guziak sortu baino lehenagotik. Eta XVII. mendera arte, Europako

mendebaldean, latina zen hizkuntza unibertsala eta Unibertsitate guzietan ikasketak egiteko baliagarria zen, oraingo Estatuak beraien hizkuntzak indarrez beharturik sartu arte. Gai hontaz, historiagile denak, beharrezkoa du M.S. Anderson-ek Oxford-eko Unibertsitatean burutu zuen tesi hura: *18th Century Europe 1713-1789* izenburuz 1966an agertua. Gaur, gazteleraz irakurri ezinik ez dugu, zeren Ricardo Haas-ek itzulia 1968. urtean México-n argitaratu bai zuen. Anderson-ek garai hartako jokabideak ongi estudiatuak zituen.

Hala ere, Espainian, 1978ko Konstituzioak ez zuen jarraitu Suitzakoaren bide eredugarria, ezta ONUk 1948. urtean giza eskubideez agertu zuen ageriaren 2. artikulua bere orokortasunean adierazten duenari. Baina oroigarriagoa dugu oraindik Unesco erakundearen *L'emploi des langues vernaculaires dans l'enseignement* (1953), guzientzat hain gomendagarria dena. Unibertsalki horiek kontutan harturik idatzi nuen *Euskararen ostarreak* liburuko lehen partean VI. kapitulua (ikus 60-69. orrialdeetan). Nire liburu honen aipamen soilak ez du ezertarako balio, bertan agertzen nuena ulertu ezik.

Hizkuntza guziak dira errespetagarriak eta normalena da gu guretik joatea besteak errespetatuz eta gurea errespetaraziz.

JUAN SAN MARTIN

Antigüedades
Brokante

Soki-etxe

Matxin Arzu Kalea, - Hondarribia
Teléfono 943.640.123
Part. 943.615.338

 Pastelería

ARBELAZ

 Pastelería Artesana - Especialidad en Milhojas

C/ Beñat Etxepare, n.º 1 - bajo / Tel.: 943 64 31 50 / 20280 HONDARRIBIA